

LBRIS

We know
books

A.D. Xenopol

**ISTORIA
ROMÂNILOR
DIN DACIA TRAIANĂ**

Vol. VIII

DOMNIA LUI CUZA VODĂ

Partea II

Ediție îngrijită și prefață de I. Opreșan

**Editura SAECULUM I.O.
București – 2023**

CAP. XII. DE LA LOVITURA DE STAT PÂNĂ LA DESCHIDEREA ULTIMEI LEGISLATURI.....	1
Călătoria lui Kogălniceanu în Oltenia.....	1
Adunarea cea nouă	5
Chestiunea religioasă și aceea a mănăstirilor închinată	14
Capitulațiile și ereditatea.....	22
Mișcarea din 3 August 1865.....	29
CAP. XIII. DE LA RĂSCOALA DIN AUGUST PÂNĂ LA ABDICARE	51
Chestiunea abdicării	51
Sesiunea adnării.....	62
Răsturnarea.....	70
CAP. XIV. CULTURA ÎN DOMNIA LUI ALEX[ANDRU] IOAN I.....	83
Starea școalelor	86
Dezvoltarea ideilor.	
a) Mișcarea estetică în literatură și artă.....	91
b) Cultura generală și științifică.	128
c) Întinderea ideii române peste hotarele țării.	136
CAP. XV. STAREA ECONOMICĂ.....	143
Moravuri administrative.....	144
Funcționarismul.....	147
Străinii. Evreii	156
Starea financiară	168
Creșterea averii publice	178
Politica economică și domnia lui Alexandru Ioan I.	184
CAP. XVI. SERIILE ISTORICE DIN DOMNIA LUI ALEXANDRU IOAN I.....	203
Seriile politice	203
Seriile culturale	207
Seriile economice	210

CAP. XVII. DE LA ABDICARE PÂNĂ LA MOARTE	213
Pribegirea	215
Moartea și înmormântarea lui Cuza Vodă	232
DOCUMENTE	235
I. Depeșa lui Labanoff, ambasadorul rusesc din Constantinopole, din 7 februarie 1859, către principele Gorciacoff, privitoare la alegerea lui Cuza.	235
II. Scrisoarea lui V. Alecsandri din 25 februarie 1859, privitoare la îndoita alegere și la planurile de unire desăvârșită.....	235
III. Același din 25 Februarie 1859, către principesa Elena, privitoare la un costum național de trimis Împărătesei Eugenia.	239
IV. Scrisoarea lui Barbu Catargiu, ministrul de finanțe din 1 Martie 1859, către domnitor, la Iași, în afacerea împrumutului de 8 000 000, ...	240
V. Scrisoarea ministrului de externe D. Brătianu din 1 Martie 1859, în afacerea împrumutului de 8 000 000.....	241
VI. Scrisoarea lui N. Docan din 28 Martie 1859, către domnitor la Iași, în privirea moțiunii lui Cogălniceanu din adunare.....	242
VII. Scrisoarea aceluiși din 1 Aprilie 1859, în privirea intrigilor contra domnitorului.	244
VIII. Scrisoarea lui C. Negri din 14/26 Aprilie 1859, către domnitor, privitoare la recunoașterea alegerii.	246
IX. Scrisoarea lui C. Negri din 14 Aprilie 1859, către domnitor relativa la recunoașterea alegerii.	247
X. Depeșa lui Bulwer, ambasadorul Angliei din Constantinopole, din 27/8 Aprilie 1859, către Colqhoun consul englez din București, în aceeași chestiune.....	247
XI. Scrisoarea lui C. Negri din 11/23. Mai 1859, către domnitor, privitoare la recunoașterea alegerii.....	248
XII. Scrisoarea lui C. Negri, agentul Principatelor-Unite la Constantinopole din 14/26 Mai 1859, către Alexandru Ioan I, asupra intrigilor contra recunoașterii alegerii lui.	249
XIII. Depeșa Prefectului de Poliție Bălăceanu din 16 Mai 1859 către domnitor la Iași, privitoare la ținuta Camerei din București.....	250
XIV. Depeșa lui Librecht, omul de încredere al domnitorului, din București, 19 Mai 1859, privitoare la recunoașterea alegerii.....	251

XV. Depeșa lui Librecht, din București din 19 Mai 1859, către domnitor la Iași, privitoare la recunoașterea alegerii.	251
XVI. Depeșa lui I. Bălăceanu, prefectul de poliție din București, din 19 Mai 1859, către domnitor, privitoare la răscoala grănicerilor.	252
XVII. Copia unei scrisori a domnitorului către împăratul Napoleon în chestiunea creării unei agenții oficioase române la Paris (1809).	253
XVIII. Copia unei scrisori a miniștrilor afacerilor străine din Moldova și din Muntenia către ministrul afacerilor străine din Paris Ed. Thouvenel, în aceeași chestiune (1859).....	254
XIX. Scrisoarea lui Vasile Alexandri către domnitor, privitoare la sfaturi pentru purtarea lui în Muntenia (1859).....	256
XX. Scrisoarea lui Malgouverné din 22 August 1860 către An. Panu în care vorbește de situația politică	258
XXI. Scrisoarea lui An. Panu din 16 Iulie 1861, către domnitor asupra unirei.	262
XXII. Scrisoarea domnitorului diu 9 Sept. 1861 către agenții săi din străinătate în cauza unirii	266
XXIII. Scrisoarea lui Baligot de Beyne din 18 Septembrie 1861 către domnitor, privitoare la înființarea unui senat.....	270
XXIV. Circulara domnitorului, din 18 Septembrie 1861, către agenții lui din străinătate privitoare la înființarea unui senat	271
XXV. Scrisoarea lui V. Alecsandri din 20 Mai 1862, către domnitor privitoare între altele la concesia unui drum de fier	276
XXVI. Scrisoarea lui Godillot din 4 Sept. 1862 către Baligot de Beyne, raportând o convorbire cu împăratul Napoleon relativă la români.....	282
XXVII. Muștrarea domnitorului către generalul T. Balș și G. Ghica p[entru] subsemnarea petiției separatiste din 1862.....	284
XXVIII. Scrisoarea domnitorului către N. Docan, în care muștră pe C. Rolla pentru uneltirile lui separatiste.	284
XXIX. Depeșa lui C. Rolla din 2 Octombrie 1862 către domnitor, în aceeași chestiune.	285
XXX. Depeșa patriarhului de Constantinople din 13 Dec[embrie] 1862 către domnitor privitoare la reprimarea unor neorândueli făptuite de un călugăr grec.	285

XXXI. Nota confidențială a principelui N. Suțu din 10 Martie 1863, în chestia financiară.....	286
XXXII. Raportul lui N. Krețulescu, președintele consiliului de Miniștri, prin care sfătuiește pe Vodă Cuza să facă lovitură de stat (14 mai 1863).	291
XXXIII. Depeșa prefectului de Bacău Cracti din 27 iulie 1863, către domnitor în chestia unei purtări abuzive a starostelui austriac.	293
XXXIV. Un referat al ministrului G. Vernescu în chestia unor încălcări ale consulului austriac (1863).....	294
XXXV. Din o scrisoare a inginerului Sachetti din 13 Februarie 1864, către Baligot de Beyne privitoare la starea țării	294
XXXVI. Scrisoarea unui comisar otoman (nesubsemnat) din 10 Martie 1864, către Baligot privitoare la politica internă și externă	297
XXXVII. Scrisoarea lui C. Negri din 24 Martie 1864, către Baligot de Beyne privitoare la mănăstirile închinat.....	307
XXXVIII. Scrisoarea consulului francez din Iași Tillos, din 30 Martie 1864, asupra legii rurale.....	309
XXXIX. Scrisoarea comitelui de Choiseul-Gouffier din Paris, 4 Aprilie 1864, adresată nu se știe cui asupra politicii interne a domnitorului	310
XL. Scrisoarea principelui Gr. M. Sturza din 7 Aprilie 1864 adresată către An. Panu	312
XLI. Scrisoarea principelui N. Suțu din 13 Mai 1864 domnitor privitoare la lovitură de Stat.....	312
XLII. Scrisoarea lui G. Magheru din 27 august 1864 către fratele său Petru asupra călătoriei lui Kogălniceanu în Oltenia.	314
XLIII. Scrisoarea inginerului Bonnet din 21 August 1864, către Baligot de Beyne asupra călătoriei lui Kogălniceanu în Oltenia.	315
XLIV. A doua scrisoare a lui Bonnet din 29 August (5 Sept.) 1864.....	317
XLV. Raportul președintelui consiliului Kogălniceanu, din 10 Septembrie 1864,către domnitor, în chestiunea dizgrației lui.	318
LXVI. Scrisoarea lui M. Kogălniceanu din 18/30 Sept. 1864, către domnitor prin care i mulțamește că a reintrat în favoare....	326
LXVII. Scrisoarea lui V. Alexandri din 10 Sept. 1864, către Baligot de Beyne privitoare la legea rurală.....	327

LXVIII. Depeșa lui Cogălniceanu din 19 Septemvire 1864 către domnitor, prin care spune că trei dame au dat cel întâi exemplu de aplicare a legii rurale	329
XLIX–LXI. Scrisorile principelui Dimitrie Ghica către Anastase Panu în chestiunea răsturnării domnitorului (1864).....	330
LXII. Scrisorile lui Eugeniu Carada din 8 și 14 iunie 1864, către An. Panu în chestiunea răsturnării domnitorului.....	343
LXIII. 14 iunie, 1864. Guernesey, Victoria Road, 102.	345
LXIV. Vienne le 19 Juin 1864	346
LXV. Vienne le 25 Juin 1864	347
LXVI. Bucarest le 8 Juillet 1864.....	348
LXVII. Fragmentul unei notițe asupra misiunii lui An. Panu la curțile străine (1864)	348
LXVIII. Fragment din brulionul unei alocuțiuni a lui A. Panu către un ministru străin (1864)	349
LXIX. Fragment din brulionul unei scrisori a lui An. Panu către prințul Dimitrie Ghica (1864)	350
LXVII–LXXI. Extracte din scrisori ale redactorului lui „Courrier d’Orient“ probabil către Baligot de Beyne, privitoare la politica României (1864).....	352
LXXII. Scrisoarea lui V. Boerescu din 10 (22) Aprilie 1864 către domnitor, relativă la lucrarea lui asupra jurisdicției consulare....	353
LXXIII–LXXVII. Cinci scrisori ale lui C. A. Rosetti către An. Panu (1864).	356
LXXVIII. Scrisoarea lui P. Rosetti Bălănescu din 10 Aprilie 1865 către domnitor	370
LXXIX. Scrisoarea lui Baligot din 12 (24) Aprilie 1865 către domnitor asupra legii rurale.....	372
LXXX. Scrisoarea lui Baligot din 13 Aprilie 1865 către Negri relativă la demersul colectiv al consulilor.....	374
LXXXI. O scrisoare a generalului Florescu din 6 (18) August 1865 către Baligot privitoare la răscoala din 3 Aug[ust] 1865....	375
LXXXII. Scrisoarea marelui vizir din 2 (14) Sept. 1865 către domnitor	380
LXXXIII. Răspunsul domnitorului din 29 Oct. (10 Noemv.) 1865 la scrisoarea marelui vizir	381

LXXXIV – CIV. 20 de depeși din cele 114 conținute în colecția documentelor, prin care domnitorul este felicitat pentru scrisoarea către Fuad pașa (27 noiembrie – 2 decembrie 1865).	388
CV. Scrisoarea lui N. Rossetti-Bălănescu din 10 Decembrie 1865 către domnitor	398
CVI. Memoriul prezentat în August 1866 conferinței din Paris de delegații români, în care drepturile țării sunt bazate, între altele, și pe statutul din 2 Mai 1864.....	401
CVII. Copia unei scrisori din 10 Noiembrie 1866, adresată principelui Carol, de un împuternicit al principelui Cuza privitoare la luarea hârtiilor fostului domnitor	420
CVIII. Scrisoarea lui V. Alecsandri din 1 Iulie 1866, către fostul domnitor	425
CIX. Scrisoarea fostului domnitor din 25 Aprilie 1867, către principele Carol domnitorul României.....	427
CX. Copia scrisorii adresată de fostul domnitor în 12 Iunie 1867 împăratului Napoleon.....	430
CXI. Scrisoarea lui Baligot de Beyne către marchizul de Moustier din 12 Iunie 1867 prin care protestează contra scopurilor atribuite principelui Cuza după detronarea lui	431
CXII. Rezumatul unei convorbiri între ducele de Grammont ambasadorul francez din Viena și fostul domnitor, din 24 Aprilie 1868, după notele luate cu plumbul de Baligot de Beyne (notele se află în original și transcrierea lor) și o notiță asupra acestei convorbiri	441
CXIII. Scrisoarea lui Cariagdi din 12 Ianuarie 1872, către Fostul domnitor	448
CXIV. Scrisoarea fostului domnitor din 18 (30) Aprilie 1872, către Petru Grădișteanu	449
CXV. Scrisoarea de Condoleanță adresată în iunie 1862 de către Domnitorul Alexandru Ioan, Doamnei Barbu Catargiu cu ocazia asasinării soțului ei	452
ADDENDA	453
ADDENDA I.....	455.
ADDENDA II.....	488.

CAP. XII

**DE LA LOVITURA DE STAT PÂNĂ LA
DESCHIDERA ULTIMEI LEGISLATURI****2 Mai 1864 – 4 Decembrie 1865.****Călătoria lui Kogălniceanu în Oltenia**

De la lovitura de stat înainte, se simte tot mai mult mâna domnitorului în conducerea daraverilor publice – iar acțiunea opoziției se trage pe dedesubt, apucând tot mai mult calea complotului, care, la sfârșit, izbuteste a răpune pe acela ce deocamdată o răpusese pe dânsa.

Pentru a îndreptăți însă „punerea sa deasupra legilor“, cum singur domnitorul caracterizează actul de la 2 mai¹, el, împreună cu consiliul de stat, se apucă de lucru, și în scurt timp iese la lumină o sumă de legi noi, menite a desăvârși organizarea țării, unele din ele, nu e vorbă, cam pripit întocmite, după cum nici se putea altfel, în graba ce se pusese de a se îndreptăți lovitura de stat, prin a ei productivitate pe tărâmul legiferării.² Așa se promulgă legile de expropriere pentru cauza de utilitate publică, de constrângere corporală, de măsuri și greutăți, pentru introducerea juriului de

---

1. Mesajul din 6 decembrie 1864, *Mon[itorul] Oficial] din acea zi*.

2. Domnitorul spune chiar în acest *Mesaj*, că „ceea ce nu s-a făcut în 5 ani s-a făcut acum în 5 luni. Uită însă spornica activitate a Camerei dinaintea loviturii de stat. Vezi mai sus p. 366.

instrucțiune publică, a sinodului, a impozitului băuturilor spirtoase, condica penală cu procedura ei, pe lângă altele mai mici și, în sfârșit, cele două mai însemnate legiuiri din domnia lui Alexandru Ioan I, pe lângă aceea a secularizării: unificarea legiurii civile din ambele țări, prin introducerea codului Napoleon și legea rurală.

Se poate părea în destul de straniu că legea rurală să fi fost aproape pricina căderii lui Kogălniceanu de la minister, el care fusese mâna dreaptă a domnului în îndeplinirea tuturor îndrăznelilor timpului din urmă. Cu toate că vremile erau foarte grele, adăogându-se pe lângă frământările lăuntrice, produse de lovitura de stat și de legea rurală, noua complicație în chestiunea mănăstirilor închinată, precum și alte greutăți, totuși domnitorul era aproape să respingă din a lui colaborare pe ministrul, în care până atunci se sprijinise atât de mult.

Pricina acestei hotărâri a domnului stă în[tr-]un simțământ ce ne vine cam greu de înțeles la Alexandru Ioan I, un soi de gelozie față cu ministrul său care, ce e drept, se purtase așa, încât atrăsese asupra lui o mare parte din recunoștința pe care țărănimea o arăta pentru a ei împroprietărire.

Anume, Kogălniceanu, pentru a se bucura de efectele ce legea rurală era să le producă tocmai în primul moment, asupra masei poporului, cetind un simțământ de dorință de mărire, întreprinse o călătorie în Oltenia. Pretituindene ffu primit cu cea mai mare înflăcărare. „Țăranii din Slatina, ne spune Magheru, îi ridicase arcuri de triumf și, când se duceau să vadă pe Kogălniceanu, spuneau că merg să vadă pe Măria Sa care le-a dat pământ. Trei zile, cât a stat aici, a fost un adevărat principe. *C'est un peu louche*“, sfârșește Magheru scrisoarea sa.¹ Tot așa spune și Bonnet, șeful inginer francez de la lucrările publice, că „a lăsat Craiova în entuziasmul cel mai nebunesc. Cuvântări, lacrimi, luminații, banchete, tot fusese pus în lucrare. Căliman este un prefect prea dibaciu. Recunoștința craiovenilor către d[omnu]l președinte al consiliului s-a arătat la lumină, prin[tr-]un ceasornic de 900 de galbeni“. Adaogă însă

1. Scrisoarea lui Magheru din 27 august 1864. *Hârțile Rossetti*.

Bonnet, că „trebuie să facă această dreptate lui Kogălniceanu, că întotdeauna a reputat în public meritul Alteței Sale și că a vorbit către țărani un grai foarte împăciuitoare”¹.

Se vede însă că rapoartele ce se făceau domnitorului asupra călătoriei triumfale a ministrului său, erau colorate mai mult în sensul rapoartelor lui Magheru, decât în acel al scrisorilor lui Bonnet.

Domnitorul se supără adânc pentru această uzurpare, din partea ministrului, a gloriei celei mai mari a domniei lui, pentru izbutirea căreia el presimțea poate că pusese această domnie chiar în cumpănă.

Cum se întoarce Kogălniceanu din Oltenia, domnitorul începe a-i arăta neîncredere. Așa, el ordonă, ca toate dezlegările ce le-ar da în chestiunea rurală, să treacă prin consiliul de miniștri. Kogălniceanu întâmpină că o asemenea măsură ar fi peste putință de aplicat, deoarece ar însemna să se delege administrația țării consiliul miniștrilor. El scrie domnitorului: „Mai bine decât a statornici un asemenea principiu, să se schimbe ministrul care a ajuns atât de nenorocit, încât să nu mai aibă voie a aplica legile ce sunt de competența sa, adică acele administrative. După întoarcerea mea din nenorocita călătorie ce am făcut-o la Craiova, am găsit situațiunea cu totul schimbată, cel puțin în ce mă privește pe mine, și asprele imputări ce în fața consiliului de miniștri mi-ați adresat, în conflictul stârnit între mine și ministrul justiției, N. Crețulescu, mi-au dat dovadă că eu nu mai eram președinte de consiliu decât cu numele și de abia mai eram ministru. Mai multe depeși ce am primit de la I. V., toate scrise într-un ton de viderată neîncredere, mă pun în tot dreptul de a crede, că nu mai pot conta pe buna voință a I. V. Faceți mai bine, I. V., o excursiune în Valahia Mică, spre a vă încredința de infamia calomniatorilor”².

Într-o scrisoare către Neculai Bălănescu, Kogălniceanu este încă și mai lămurit. El spune, că „Alteța Sa s-a folosit de cea dintâi împrejurare, pentru a arăta toată a ei nemulțămire, că nu am fost fluerat în excursiunea mea din Oltenia. Ovațiunile de care-mi

1. Bonnet c[ătre] Baligot, 29 august 1864. *Ibid.*

2. Raportul lui Kogălniceanu din 10 septembrie 1864. *Ibid.*

vorbești, crede-mă că am fost cel dintâi a nu le primi. Am ordonat, înainte de a intra în[tr-]un județ, prefectilor, să nu-mi facă nici o primire oficială, nici măcar acea neapărată, precum aflarea prefectului la intrarea districtului. Dar, reprezentant al unui principe ce dăduse libertatea unui popor, mi-ar fi fost cu neputință a nu întâmpina o bună primire din partera poporațiilor. Ele mi-au făcut o primire minunantă; dar aceasta ar fi făcut-o oricărui ministru, vizitând țara, ca delegat al principelui. Pretutindeni am făcut lauda domnitorului, pretutindeni i-am ridicat vaza; pretutindeni am atribuit lui și numai lui singur, tot meritul marilor fapte îndeplinite. Nici un alt strigăt nu a fost rostit decât acel de Alexandru Ioan I și cel întâi care l-am dat am fost eu. E în voia d[omnu]lui Crețulescu (Neculai) de a zice împotriva; este în voia lui de a întrebuița clevetirea, spre a veni în locul meu. I-l cedez cu plăcere. Librecht, sub cuvânt de a vizita poștele, parcurge districtele pe care le-am vizitat eu. Îl desfid să constate că, în cea mai mică împrejurare, am lipsit datoriile mele de ministru devotat și credincios. Judecă însă, dacă pot merge înainte, cu un coleg așa de puțin delicat? Judecă mai ales, dacă chiar de pe acuma sunt uitate slujbele pe care le-am adus, la ce pot să mă aștept pentru poimâini? În plin consiliu am fost apostrofat, precum nu poate să fie un ministru. Eram hotărât să-mi dau îndată demisia. Prieteni sinceri m-au sfătuit însă să nu o fac, și aceasta în vederea frumoaselor legi pe care le-am făcut împreună și care ar cădea în dezobicinuință, sau ar fi răsturnate a doua zi după alcătuirea unui nou minister. Chiar de pe acuma protivncii noștri au început a se mișca, în vederea apropiatelor alegeri. Ei pregătesc și o protestare în contra legii rurale. S-ar părea că A. S. este foarte sigură pe alegeri, deoarece pregătește o schimbare de minister și ea crede, că dl Crețulescu este omul în stare să-i deie o bună adunare de deputați. Pe tine te rog să te duci la Ruginoasa și să hotărăști chestiunea, sau să aibă încredere în mine și să fiu tratat ca președinte al consiliului, sau să mă lese să mă duc în liniște. Sunt convins că au început a se sătura de mine. Ei bine! Să mi-o spună pe față. În împrejurările actuale – și ele sunt mai critice de cum se crede – principele are

nevoie de un minister care să inspire și să primească o încredere reciprocă. Această încredere eu nu cred s-o mai posed. Nu voi lua cu mine altă părere de rău, decât aceea de a vedea că, odată noi duși, toate faptele noastre cele mari și toate lucrările noastre se vor duce și ele pe gârlă“.¹

Totuși lucrurile se împăcară, și Kogălniceanu rămase la putere, urmând mai departe a lucra pentru ca legea rurală să devină o realitate. O scrisoare a lui, din 16 septembrie 1864, arată această schimbare în situația lui.²

Adunarea cea nouă

Lovitura de stat aduse însă nu numai [în]deplinirea organizării țării prin legile enumerate și schimbarea stării clasei țărănești prin împroprietărire; ea mai avu încă un efect covârșitor asupra foștilor privilegiați. Prin noua lege electorală, se schimba cu totul caracterul reprezentării naționale; dar totodată se aduseră toate puterile reale în mâinile domnului. Mai întâi, corpul ponderator al căruia membri, în marea lor majoritate, erau numiți de domn, se înțelege că trebuia să fie un organ supus voințelor lui. De altfel, nu se poate zice, că senatul lui Alexandru Ioan I era alcătuit din oameni fără vază și fără valoare. Erau în ei bărbați ca: I. Strat, Al. Văsescu, M. Kogălniceanu, Hristian Tell, Ludovic Steege, Savel Manu, N. Crețulescu, N. Rosetti-Bălănescu, Teodor Balș, Barbu Belu, Ștefan Catargiu (fostul caimacan), Costin Catargiu, Scarlat Crețulescu, N. Docan, C. I. Filipescu, I. I. Filipescu. Gh. Ghica generalul, C.

---

1. Scrisoarea lui *Kogălniceanu* din 4 septembrie 1864. V. Kogălniceanu, *Acte*, p. 82–83.

2. *Hârtiile Rossetti*.

Năsturel Herescu, C. Hurmuzaki, Nicolae Milu, Scarlat Rosseti, Al. Sturza, Al. Teriachiu, Barbu Vladoianu, etc.¹

Deși senatul conținea reprezentanți ai vechilor familii, persoanele ce-l alcătuiau fusesse numite din rândul acelorora favorabile domnitorului sau câștigate lui, tocmai prin această numire. De aceea și opoziție în senat mai că nu se întâlnește. Numai neînduplecatul I. I. Filipescu votează contra răspunsului la mesaj; Sc. Rosseti combate legea numirii mitropoliților din partea capului statului, ca necanonică; iar cinci senatori și anume P. Carp, I. I. Filipescu, Gherman, Radu și Sc. Rosseti votează contra indigenatului lui Cesar Librecht, directorul poșteor și telegrafelor și favoritul domnului.²

Fizionomia adunării este însă cu totul stranie și neobișnuită, dacă o asemănăm cu cea de mai înainte. Numele mari au dispărut aproape cu totul, pentru a face loc unor oameni sub vechea lege electorală. Așa întâlnim nume ca Toma Furduescu, Dicu Erbaciu, Stan Teodorescu, Vasile Niculescu, Neculai Gazanacli, Toader Bordașu, Ioan Anuș (arman), Coman Chitoiu, C. Zatreanu, I. Zoiade, Tănase Popescu, D. Rădulescu, D. Frumușanu, Crăciun Cozmescu, Bilciurescu, Caramanlău, Deparațanu, Avedic Goilav (arman), Ioan Baci, Poplica, Trandafir, Simigiu, Moraitu, Nanaescu, Paraschiv, Droc, Zugrăvescu, Ipceanu, Rufu, Sâmboteanu, Roșca, Titorov, Iliescu, Crasnaru, Băzășanu, Roibu, Gaiț[, etc.; iar dintre numele mai cunoscute, întâlnim numai pe Costachi Negri, N. Lambrino, N. Cantacuzino, C. Ralet, Scarlat Lambrino, Al. Florescu, A. Teriachiu, V. Romalo, N. Lahovari, Hr. Tell și Gr. Cuza, 11 pe 160³. Nici un singur membru din fosta opoziție nu fusesse ales.⁴ Era o săritură nemaipomenită. De la clasa privilegiată,

-
1. Lista senatorilor, astfel cum s-a alcătuit corpul la început, vezi în *Progresul*, foaia publ[icației] Oficiale, Iași, 5 dec[embrie] 1864.
  2. Șed[ința] din 5 februar și din 10 martie 1865, *Mon[itorul] Oficial*, 20 iun[ie], 16 februar 1865 și 28 martie 1865.
  3. Enumerarea tuturor deputaților în *Progresul*, 1 Dec[embrie] 1864.
  4. *Le Temps*. 10 Dec[embrie] 1864: „On n-a pas laissé à l'opposition un seul endroit, où elle put faire élire un député“.

organul legiferării trecuse deodată la acele ce până atunci suferise numai măsurile, fără a desbata nici una din ele. Lovitura în clasa boierească era o lovitură de moarte.¹ Se înțelege că în starea de cultură de atunci a României, întinderea dreptului electoral, în loc de a spori ca în alte țări pe potrivnicii guvernului, făcuse din adunarea deputaților numai un birou de înregistrare pentru propunerile stăpânirii, așa că sistemul constituțional la noi începe chiar de la a lui introducere pe de-a-ndoaselea, Domnul, pentru a-și întări autoritatea, lărgeste cercul electoral. Pe când în alte țări se făceau revoluții din partea poporului, pentru a dobândi această lărgire, la noi revoluția trebuie să plece de sus, pentru a întări prin ea puterea ocîrmuirii.

Organele timpului nu se pot împiedeca de a expune adevăratul caracter al acestei eprezentații naționale. *Reforma*, organ de altfel favorabil guvernului, nu sta la gânduri spre a spune despre noii deputați, că „dacă sunt puțini dintre ei care se bucură de o celebritate oarecare prin antecedentele lor, dacă puțini din ei sunt oratori distinși, teoreticieni profunzi sau practicieni experimentați, în schimb însă sunt oameni onești și buni patrioți”². De aceea, cu toată supărarea adunării pe deputatul C. Aricescu, pe care chiar îl exclude din sânul ei, nu prea calomniase el adunarea, când scrisese în *Concordia* din Pesta, că „în ea sunt numai 5–6 deputați care pot vorbi; ceilalți s[u]nt incapabili; că ei pot fi lesne influențați, după cum s-a dovedit aceasta cu ocazia formării comisiei bugetare și a comisiei de răspuns la mesaj; că votul pe față pesupune deputați independenți, iar nu funcționari sau aspiranți la funcțiuni, oameni

1. Era o transformare radicală. Oricum ar fi fost începuturile, se poate rosti judecata ziarului *La France* 11 Dec[embrie] (30 Nov[embrie]) 1864: „Criticele cu care este întâmpinată lovitura de stat ar fi îndreptățite, dacă această supremă inițiativă nu ar fi dat românilor mai mult decât le lua pentru moment“.
2. *Reforma*, 7 decem[brie] 1864, Comp[ară] 3 decem[brie] 1864: „Cu toate că nu cunoaștem decât vro câțiva din cei 160 de reprezentanți.“ Erau oameni absolut necunoscuți.

timizi ce se tem chiar de a rosti o părere.“¹ Între deputați erau și vreo 20 de țărani, despre care tot *Concordia*, însă de astă dată prin propria ei redacție, spune, că „ar fi niște ignoranți a căror serviciu nu poate fi decât spre stricare și compromisiune, neputând servi nici guvernului, nici chiar cauzei clasei lor“.² De aceea bunăoară, proiectul de răspuns la adresa tronului este votat cu unanimitatea celor 120 deputați prezenți.³ Ținuta deputaților este foarte stângace; ei se tem de a rosti cea mai mică părere potrivnică guvernului, și când unul se încumetă să o facă, era îndată țistuit de majoritate; adeseori miniștrii trebuiau să-i încurajeze a-și rosti cugetările.⁴

Mesajul citit de domn la deschiderea adunării, 6 decembrie 1864 caută să îndreptățească măsurile îndeplinie de guvern. „El spune, că luptele și frământările compromiseser țara; că din afară se spunea cuvântul de anarhie, iar în lăuntru luptele din cameră amenințau să iasă pe stradă. A trebuit să se iee o energetică hotărâre“. Arată, după aceea, cum prin recunoașterea actelor de la 2 mai din partea puterilor, țara a dobândit deplina ei autonomie; apoi enumeră legile cu care guvernul a înzestrat țara, ca organizarea judecătorească, legea comunală, cea relativă la juriu, codul penal, codul civil, sinodul, instrucțiunea publică obligatorie și gratuită, sistemul metric, exproprierea pentru cauza de utilitate publică, camerele de comerț, casa de consemnațiuni, legea de recrutare, legea pentru cumpărări de imobile din partea străinilor, legea rurală, realizarea

1. Șed[ința] din 29 ianuarie 1865, *Mon[itorul] Oficial*, 28 febr[uarie] 1865.
2. Reprodușă de *Reprezentățiunea*, 28 ian[uarie] 1865.
3. Șed[ința] din 4 ian[uarie] 1865. *Mon[itorul] oficial*, 10 ian[uarie] 1865.
4. Câteva scene curioase se petrec în ședința din 30 dec[embrie] 1864, *Mon[itorul] Oficial*, 21 ian[uarie] 1865. Tell, un vechi parlamentar, observă într-o zi, asupra modului cum adunarea își înțelege rolul: „nu-mi aduc aminte să se zică undeva, în regulament, că atunci când guvernul primește o opinie, numai atunci să se voteze“. Șed[ința] din 23 februarie, *Mon[itorul] Oficial*, 21 martie 1865. *Trompeta Carpaților*, 6 iunie 1865 observă că adunarea are identic aceeași bază ca și plebisitul. Unde putem găsi o cameră mai guvernamentală decât actuala?“

împrumutului de 48 de milioane, chestia mănăstirilor închinată intrată în faza despăgubirii. Asupra finanțelor arată, că deficitul neînsemnat, față de bogățiile nedezvoltate ale țării, a provenit în mare parte din cauza mării datorii moștenite de la guvernele trecute; apoi prin creațiunile noi, pentru care fostele adunări nu s-au îngrijit a procura și veniturile necesare. „Cât despre mine sfârșește mesajul, aceasta este cea mai frumoasă zi a vieții mele, pentru că după ce pentru un minut, spre a salva națiunea și societatea română, am fost nevoit a mă pune mai presus de legi, astăzi mă văd în fericita pozițiune de a pune în aplicare noile instituțiuni ale României, încredințându-le inimei, inteligenței și patriotismului unei adevărate reprezentațiuni naționale.“ Sesiunea adunării se scurge în cea mai deplină liniște;¹ ea se ocupă de câteva legi mai însemnate, precum de aceea pentru autocefalia bisericii române, aceea pentru numirea episcopilor și a mitropoliților, pentru distrugerea morilor pe cursul Dâmboviței și construirea cheiurilor acestui râu, legea pentru așăzarea impozitului fuciar după modificările intervenite în starea proprietății, legea privitoare la perceperea veniturilor directe, și alte câteva. De altfel marea și statornica îndeplinire a adunării și în parte și a senatului, este votarea indigenatelor și a numeroaselor cereri de pensiuni care nu se mai sfârșeau“.²

Cum se face că în mersul atât de regulat al dezbaterilor din cursul sesiunii ordinare, dintre 6 decembrie 1864 și 13 martie 1865, ministerul Kogălniceanu să se retragă în ziua de 26 ianuarie?³ Ziarele puse sub regimul ordonanței din 1859, se abțin de a da orice

1. Numai odată ca prin minune, președintele chiar al adunării Al. Florescu, combate legea pentru distrugerea morilor pe Dâmbovița. Șed[ința] din 4 martie 1865, *Mon[itorul] Oficial*, 9 aprilie 1865.
2. Suma totală a pensiilor votate în această sesiune a fost de 492.850 de lei. Vezi rezumatul lucrărilor camerei în ziarul *Opiniunea națională*, 25 martie 1865.
3. Ministerul fusese întâi descompletat prin retragerea lui Steege și N. Crețulescu, *Mon[itorul] Oficial*, 22 ian[uarie] 1865. Retragera lui Kogălniceanu, *Ibidem*, 26 ian[uarie] 1865.

soi de informații, asupra cauzelor acestei retrageri.¹ Dezbaterile adunării ne dau însă destăinuri asupra pricinii ce a determinat criza, și anume ea a prevenit din tonul prea autoritar, pe care președintele consiliului îl avea față cu deputați, la cea mai mică a lor încercare de emancipare. Așa, cu prilejul retragerii miniștrilor Crețulescu și Steege, retragere ce precedează cu câteva zile pe aceea a lui Kogălniceanu, deputatul Grigore Cuza, unchiul domnitorului și unul din rarii membri ai fostei adunări ce fusese ales în adunarea cea nouă, rostește câteva cuvinte de părere de rău, asupra demisiei celor doi miniștri. Kogălniceanu dă încă o lecțiune așa de aspră bătrânului deputat, asupra faptului că nu este cuviincios de a se lua cuvântul asupra unui mesaj, încât se spunea că adunarea, indignată de tonul ministrului, voia să-i deie un vot de blam.² În ședința din 28 ianuarie, deputații Tell și Aricescu își dau demisia din mandatele lor, cel întâi pe motivul că fusese chemat la ordine fără cuvânt de vicepreședintele D. Gusti; cel de al dilea, fiindcă biroul modificase, în trecerea din procesul verbal, un rezumat al discursului său, în care găsea oarecare cuvinte atingătoare pentru demnitatea camerei.³ Kogălniceanu care intervine în dezbateri, spune, între altele, că „nu era dator biroului să se țină de extractul omiopatic al D[omnu]lui Aricescu; că biroul are dreptul a șterge, nu numai cuvinte și fraze, dar chiar acele idei, emise cu intențiunea de a aprinde pasiunile; că, prin urmare, D[omnul] Aricescu n-are dreptate să fie violent și nici vrâsta d[omniei]sale nu poate să-l justifice. Toți suntem maturi; cine se simte nematur să-și deie demisiunea; *nevârștnicia afară, nu aice, precum și acei care sunt*

1. *Reforma* din 25 ianuar. și 2 februar[ie] 1865 înregistrează numai retragerea, fără nici un comentariu. *Regenerațiunea*, 28 ianuarie 1865, spune, că „nu poate da nici un cont asupra cauzelor acestei schimbări, neavând nici o informațiune.“

2. *Le Courrier d'Orient*, 4 martie (20 Fevruar 1865). *La Patrie*, 8 martie (21 fevr[ier]) 1865.

3. Aceasta înainte de a cunoaște camera cele scrise de Aricescu în „*Concordia*“, în urma cărora votează excluderea lui. Vezi nota 2, pag. 8.